

تحلیل تطبیقی حقوقی تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه تجارت بین‌الملل نفت ایران و روسیه

سید محمدحسن رضوی*

نیلوفر حیدری روچی**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۰۷

چکیده

ایالات متحده آمریکا با هدف به صفر رساندن صادرات نفت ایران و کاهش درآمدهای نفتی روسیه، تحریم‌های اقتصادی اولیه و ثانویه‌ای علیه تجارت بین‌المللی نفت این دو کشور وضع کرده است. نوشتار حاضر، با رویکرد تطبیقی و روش توصیفی-تحلیلی، نظام حقوقی تحریم‌های آمریکا علیه فروش نفت ایران و روسیه را بررسی می‌کند تا وجوه اشتراک و افتراق این تحریم‌ها در چارچوب حقوق تجارت بین‌الملل شناسایی شود. پرسش اصلی مقاله آن است که آیا تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا اثر یکسانی بر تجارت بین‌المللی نفت ایران و روسیه دارند. تحلیل نهایی نشان می‌دهد که ماهیت، هدف و چارچوب قانونی تحریم‌ها متفاوت است. درحالی‌که تحریم‌های ایران با هدف حذف کامل درآمدهای صادرات نفت طراحی شده و خرید نفت ایران توسط اشخاص حقیقی و حقوقی آمریکایی به صورت مطلق ممنوع است و تحریم‌های ثانویه با ماهیت فراسرزمینی بر دامنه و شدت اثر تحریم‌ها می‌افزاید، تحریم‌های روسیه بیشتر بر پروژه‌های بلندمدت و پرریسک متمرکز بوده و امکان خرید نفت روسیه با اعمال محدودیت‌هایی مانند سقف قیمت وجود دارد. این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که اثر تحریم‌های یک‌جانبه بر دو کشور یکسان نیست و همواره با تعارضات قابل توجهی با اصول بنیادین حقوق تجارت بین‌الملل، ازجمله اصل عدم تبعیض، دولت کامله‌الوداد و ممنوعیت محدودیت‌های کمی همراه است.

کلیدواژگان:

تجارت نفت، تحریم‌های آمریکا، تحریم‌های یک‌جانبه، نفت ایران، نفت روسیه.

* استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

hassan.razavi@ut.ac.ir

** دانشجوی دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Copyright: ©2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا درخصوص فروش نفت در دسته تحریم‌های تجاری و اقتصادی قرار دارند و اعمال آنها بر فروش نفت آثار زیان‌بار مستقیمی گذاشته است؛ لذا شناسایی نظام حقوقی این تحریم‌ها در پرتو حقوق تجارت بین‌الملل و آثار آنها بر فروش نفت ضرورتی انکارناپذیر می‌نماید. اثر و قلمروی اجرایی تحریم‌های یک‌جانبه اولیه آمریکا تنها در ارتباط با کشور هدف تحریم است؛ لکن تحریم‌های ثانویه به شکل فراسرزمینی در ارتباط با اشخاص و نهادهای ثالث غیرآمریکایی نیز اثرگذارند. در این میان، تنها تحریمی که دولت‌ها را مخاطب قرار می‌دهد تحریم‌های مربوط به نفت خام است؛ لذا این تحریم‌ها در مقایسه با سایر تحریم‌های اقتصادی ممتازند.

مقاصد نظام تحریمی آمریکا درخصوص فروش نفت ایران و روسیه متفاوت است. هدف وضع این تحریم‌ها در محدود کردن دسترسی روسیه به بازار مالی آمریکا و توسعه محدود پروژه‌های بلندمدت تولید نفت در روسیه خلاصه می‌شود. این درحالی است که نظام جامع تحریم‌های آمریکا علیه ایران مبتنی بر ممنوعیت کلی فروش نفت و استثنا قائل شدن برای آن به صورت نظام سهمیه‌بندی است.

تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا ازجمله ابزارهایی‌اند که با ادعای حفظ امنیت ملی و سیاست خارجی، به محدودسازی صادرات انرژی و کاهش درآمدهای نفتی کشورهای هدف می‌پردازند. این اقدامات در عمل موجب ایجاد عدم قطعیت حقوقی و افزایش ریسک قراردادی برای بازیگران بازار نفت می‌شوند؛ به‌ویژه زمانی که تحریم‌ها از نظر ساختاری و هدفمند بودن در کشورهای مختلف متفاوت باشند. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، اطلاعات جمع‌آوری شده از منابع کتابخانه‌ای و مقالات و متون حقوقی را با هدف پاسخ به این پرسش که آیا تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده اثر یکسانی بر تجارت بین‌المللی نفت در ایران و روسیه دارند، مورد پردازش قرار داده است.

این پژوهش در سه بخش اصلی به تحلیل نظام حقوقی تحریم‌های آمریکا در ارتباط با تجارت بین‌الملل نفت ایران و روسیه پرداخته است: بخش اول، به بررسی مفهوم و ماهیت حقوقی تحریم‌های تجاری و دسته‌بندی آنها، آثار تحریم‌ها بر روابط تجاری و در نهایت انطباق آنها با اصول تجارت آزاد اختصاص دارد. در بخش دوم نظام حقوقی این تحریم‌ها علیه تجارت نفت ایران و روسیه با تکیه بر قوانین، بخشنامه‌ها و فرمان‌های اجرایی به تفصیل بررسی و در بخش سوم تلاش شده است تا تحلیل

تطبیقی این نظام در ارتباط با تجارت نفت ایران و روسیه در سه محور سابقه و اهداف تحریم‌ها، چارچوب قانونی و گستره اعمال تحریم‌ها و تعارض با اصول حقوق تجارت بین‌الملل ارائه شود.

۱. تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا در چارچوب حقوق تجارت بین‌الملل

۱.۱. مفهوم و ماهیت حقوقی تحریم‌های تجاری نفت

مفهوم تحریم با سه منظر قابل تعریف است: رویکرد اول بر هدف اقدام تحریمی برای پاسخ به نقض یک هنجار قانونی تمرکز دارد و تحریم به معنای اقداماتی است که به منظور اجبار یک دولت به تبعیت از حقوق بین‌الملل یا جریمه آن برای نقض حقوق بین‌الملل علیه وی اعمال می‌شود. تمرکز رویکرد دوم بر ماهیت واضح تحریم است و به اقداماتی که توسط سازمان‌های بین‌المللی اتخاذ می‌شود می‌پردازد. رویکرد سوم متمرکز بر جنس و نوع اقدامات است و به خصوص بر اقدامات اقتصادی تأکید دارد.^۱

تحریم‌های اقتصادی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای سیاسی شناخته می‌شوند که هدف آن ملزم کردن دولت‌ها و اشخاص تحریم شده به تبعیت از سیاست‌های واضعان تحریم درخصوص خلع سلاح، انطباق با حقوق بشر و یا حتی رژیم و نوع حکومت است. این تحریم‌ها هم می‌توانند علیه بازیگران دولتی وضع شوند و هم بازیگران غیردولتی و در قالب‌های تجاری، مالی و تأمین مالی، سرمایه‌گذاری و محدودیت دسترسی به اموال دسته‌بندی می‌شوند.^۲

تحریم‌های تجاری نفت آمریکا به مجموعه‌ای از اقدامات محدودکننده اطلاق می‌شود که توسط این کشور با هدف محدودسازی، تعلیق یا ممنوعیت تجارت نفت و فراورده‌های نفتی یک کشور خاص به صورت اولیه یا ثانویه اعمال می‌شود. از منظر حقوقی، تحریم‌های تجاری نفت آمریکا اغلب واجد عنصر فراسرزمینی بوده و در دسته تحریم‌های ثانویه دسته‌بندی می‌شوند.

۱.۲. تحریم‌های اولیه و ثانویه و آثار آنها بر روابط تجاری

به نظر برخی از حقوقدانان، در تحریم‌های اولیه، اشخاص حقیقی و حقوقی تابع دولت تحریم‌کننده از انجام هرگونه معامله با اشخاص، گروه‌ها، دولت یا کشور هدف تحریم منع می‌شوند؛ حال آنکه در

1. Ruys, Tom, "Sanctions, Retorsions and Countermeasures: Concepts and International Legal Framework", van den Herik ed., Research Handbook on UN Sanctions and International Law (Edward Elgar Publishing), 2016, pp. 1-2.

2. Ruys, Tom, Ryngaret, Cedric, "Secondary Sanctions: A weapon Out of Control? The International Legality of, and European responses to, US Secondary sanctions", The British Yearbook of International Law, Published by Oxford University Press, Vol. 0 No. 0, 2020, 1-116, pp. 6-7.

تحریم‌های ثانویه، اشخاص حقیقی و حقوقی غیرتابع دولت تحریم‌کننده، به سبب برخی اقدامات معین که خارج از قلمرو صلاحیتی آن دولت انجام می‌گیرد، به‌ویژه در صورت برقراری روابط تجاری با اشخاص، گروه‌ها یا کشورهایی که موضوع تحریم‌های اولیه قرار دارند، در معرض اعمال اقدامات محدودکننده قرار می‌گیرند.^۱ در تعریف مضیق تعریف تحریم‌های ثانویه، تمرکز بر اثر فرامرزی است. هدف از اعمال تحریم‌های ثانویه، عدم اثربخشی تحریم‌های اولیه درخصوص تغییر رفتار دولت یا نهاد تحریم شده است.^۲ تفاوت اساسی تحریم‌های یک‌جانبه اولیه و ثانویه در آن است که در تحریم‌های اولیه، خود دولت هدف تحریم و اشخاص تابع آن موضوع محدودیت‌های تجاری قرار می‌گیرند، حال آنکه در تحریم‌های ثانویه، تحریم‌ها به‌طور غیرمستقیم و از طریق اعمال فشار بر اشخاص ثالث اجرا می‌شوند. به عبارت دیگر، تحریم‌های ثانویه مستقیماً علیه دولت هدف وضع نمی‌شوند، بلکه با تهدید اشخاص و شرکت‌های خارجی به مجازات‌های اقتصادی، آنها را از برقراری روابط تجاری با کشور هدف باز می‌دارند.^۳

در تعریف موسع تحریم‌های ثانویه، تمرکز بر کارکرد و آثار اقتصادی این تدابیر است و هدف اصلی آن، تنظیم روابط اشخاص خارجی با کشور هدف تحریم تلقی می‌شود. براین اساس، هرگونه اقدام حقوقی یا اقتصادی که با هدف محدودسازی یا تنظیم روابط تجاری میان اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی و کشور هدف تحریم وضع شود، می‌تواند در زمره تحریم‌های ثانویه قرار گیرد؛ اعم از آنکه این تدابیر واجد اثر فرامرزی باشند یا در چارچوب نوعی ارتباط سرزمینی با دولت تحریم‌کننده اعمال شوند. بنابراین، حتی در مواردی که نوعی پیوند سرزمینی یا استفاده از ابزارهای حقوق داخلی دولت تحریم‌کننده وجود دارد، چنانچه هدف اصلی، اثرگذاری بر رفتار اقتصادی اشخاص غیرتابع در تعامل با کشور هدف باشد، وصف «ثانویه بودن» همچنان قابل احراز است. براین اساس، تحریم‌های ثانویه در هر دو برداشت می‌توانند به گسترش دامنه مداخله دولت تحریم‌کننده در روابط تجاری بین‌المللی انجامیده و روابط اقتصادی میان اشخاص خارجی و کشور هدف را به‌طور قابل توجهی متأثر سازند. چنین وضعیتی، از منظر حقوق تجارت بین‌الملل، به تضعیف امنیت حقوقی معاملات و افزایش ریسک قراردادی، به‌ویژه در تجارت نفت، منجر می‌شود.

1. Ruys, *Op.cit*, p. 8.

2. Ruys and Ryngaret, *Op.cit*, p. 8.

3. Terry, C.R. Patrick, "Enforcing U.S. Foreign Policy by Imposing Unilateral Secondary Sanctions: Is Might Right in Public International Law?", *Washington International Law Journal*, Vol. 30, No. 1, 2022, p. 5.

۱.۳. تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه با تأکید بر اصول تجارت آزاد

تحریم‌های یک‌جانبه توسط دولت‌ها به‌تنهایی یا مجتمعاً در خارج از چارچوب سازمان ملل متحد وضع می‌شوند و مبنای آنها قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل نیست. تحریم‌هایی که توسط این شورا و براساس فصل هفتم منشور آن وضع می‌شوند، تحریم‌های چندجانبه نامیده می‌شوند که بیانگر اراده جمعی اعضای این سازمان‌اند.^۱

تحریم‌های یک‌جانبه با ماهیت فرامرزی در اعمال فشار حداکثری بر اشخاص هدف تحریم‌های اولیه نیز نقش مؤثری دارند. اصولاً هرچه تعداد بیشتری از دولت‌ها از یک سیاست تحریمی مشترک پیروی کنند، تحریم‌ها مداخله‌گرانه‌تر و اثربخش‌تر تلقی می‌شوند. در صورتی که یک دولت موفق به ترغیب شورای امنیت سازمان ملل به تصویب تحریم‌های متمرکز تحت چارچوب منشور ملل متحد که به‌طور کلی همه دولت‌ها به اجرای آن موظف‌اند، نشود و نتواند سایر دولت‌ها را به پیوستن داوطلبانه به سیاست‌های تحریمی یک‌جانبه خود ترغیب کند، می‌تواند به تحریم‌های فرامرزی توسل جوید.^۲

از منظر حقوقی، تحریم‌های یک‌جانبه به‌دلیل گسترش آثار فرامرزی، بیش از تحریم‌های چندجانبه با اصول تجارت آزاد در تعارض قرار می‌گیرند. آمریکا به‌عنوان یکی از اعضای سازمان جهانی تجارت با اعمال تحریم‌های یک‌جانبه، اصل عدم تبعیض مندرج در مقررات موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)^۳ را نقض می‌کند. از مصادیق این اصل می‌توان به شرط دولت کامله‌الوداد^۴ مندرج در ماده ۱ گات و قاعده رفتار ملی^۵ مندرج در ماده ۳ گات اشاره کرد. تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا درخصوص تجارت بین‌الملل و فروش نفت با ایجاد محدودیت‌های خاص علیه کشورهای هدف، موجب رفتار متفاوت و نامتوازن نسبت به کالاها، خدمات و اشخاص مرتبط با این کشورها در مقایسه با سایر اعضای جامعه تجارتی بین‌المللی می‌شود. این وضعیت، به‌ویژه درمورد روسیه که عضو سازمان جهانی تجارت است، واجد اهمیت مضاعف است؛ چراکه محروم‌سازی کالاها و شرکت‌های روسی از دسترسی برابر به بازارها و خدمات تجاری، عملاً نقض تعهدات ناشی از اصل دولت کامله‌الوداد محسوب می‌شود.

درخصوص ایران نیز هرچند این کشور عضو سازمان جهانی تجارت نیست، اصل عدم تبعیض به‌عنوان یک قاعده عرفی در نظام تجارت بین‌الملل و یکی از مبانی نظم اقتصادی بین‌المللی، قابلیت

1. Schmidt, Julia, " The Legality of Unilateral Extra-territorial Sanctions under International Law", *Journal of Conflict & Security Law Oxford University Press*, Vol. 27, No. 1, 2022, 53–81, p. 58.

2. *Ibid.*, p. 61.

3. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), 1994.

4. Most-Favored-Nation (MFN)

5. National Treatment

استناد دارد. تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا با هدف قرار دادن تجارت نفت ایران و اعمال فشار بر اشخاص ثالث برای خودداری از تعامل تجاری با این کشور، به نوعی تبعیض ساختاری در روابط تجاری منجر می‌شود که با منطق تجارت آزاد و رقابت منصفانه ناسازگار است.

تحریم‌های ثانویه آمریکا با تحمیل محدودیت بر شرکت‌ها و دولت‌های ثالثی که روابط تجاری مشروعی با ایران یا روسیه دارند، دامنه نقض اصل عدم تبعیض را فراتر از روابط دوجانبه گسترش می‌دهد. این تحریم‌ها عملاً اشخاص ثالث را وادار می‌کند تا میان شرکای تجاری خود بر مبنایی غیرتجاری و سیاسی تمایز قائل شوند؛ امری که با فلسفه وجودی اصل عدم تبعیض در حقوق تجارت بین‌الملل در تعارض آشکار است.

۲. نظام حقوقی تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا در خصوص تجارت بین‌الملل نفت ایران و روسیه

۲.۱. چارچوب قانونی تحریم‌های نفتی آمریکا علیه ایران

نظام تحریمی آمریکا در خصوص فروش نفت ایران در چهار محور تحریم‌های اولیه، ثانویه، لنو و بازگشت تحریم‌ها بررسی خواهد شد.

۲.۱.۱. تحریم‌های اولیه

در نخستین اقدام تحریمی آمریکا علیه ایران به‌عنوان تحریم اولیه، به موجب فرمان اجرایی ۱۲۱۷۰^۱، تمام اموال ایران در آمریکا مسدود و هرگونه خرید مستقیم کالا از ایران ممنوع شد. پس از آن براساس دو فرمان اجرایی ۱۲۲۰۵^۲ و ۱۲۲۱۱^۳ ممنوعیت‌ها به تمام روابط تجاری میان ایران و آمریکا گسترش پیدا کرد. رئیس‌جمهور آمریکا به‌موجب قانون امنیت بین‌الملل و توسعه^۴ و متعاقب قرارگیری نام ایران در فهرست «دولت حامی تروریسم»^۵، فرمان اجرایی ۱۲۶۱۳^۶ را صادر کرد و واردات هرگونه کالای ایرانی از جمله نفت خام ایران به آمریکا ممنوع شد. پس از آن به موجب قانون عدم اشاعه تسلیحات ایران-عراق^۷ صادرات کالاهای آمریکایی به ایران ممنوع شد.

1. Executive Order No. 12170, 1979.

2. Executive Order No. 12205, 1980.

3. Executive Order No. 12211, 1980.

4. International Security and Development Act (ISDCA) 1985: Section 505.

5. State Sponsor of Terrorism

6. Executive Order No. 12613, 1987.

7. Iran-Iraq Arms Non-Proliferation Act, 1992.

به دلیل وسعت موضوعی و فراوانی تحریم‌های ایران، در قانون فدرال آمریکا^۱ جهت معرفی قوانین تحریم ایران، بخشی مجزا تحت عنوان «مقررات معاملات ایرانی»^۲ تعریف شد که ذیل عنوان ۳۱ بخش ۵۶۰ این قانون قرار دارد. وضع هرگونه قانون و مقررات جدید تحریمی ایران موجب اصلاح و به‌روزرسانی این مقررات می‌شود. اوفک (دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا)^۳ در وزارت خزانه‌داری آمریکا نهاد ناظر بر اجرای این قانون است.

در ادامه نظام تحریم‌های اقتصادی سرزمینی آمریکا علیه ایران، در سال ۱۹۹۵ فرمان اجرایی ۱۲۹۵۷^۴ رئیس‌جمهور آمریکا را قادر گرداند تا از اختیارات وسیع رئیس‌جمهور ذیل قانون اختیارات اقتصادی در شرایط اضطراری بین‌المللی^۵ جهت اعمال فشار بیشتر بر ایران استفاده کند. وفق این فرمان، شرکت‌های آمریکایی از سرمایه‌گذاری در مبادین نفتی و صنایع نفت و گاز ایران منع شدند. متعاقب آن در فرمان اجرایی ۱۲۹۵۹^۶، هرگونه مراوده تجاری و سرمایه‌گذاری در ایران توسط شرکت‌های آمریکایی ممنوع اعلام شد و نهایتاً فرمان اجرایی ۱۳۰۵۹^۷، صادرات اقلام تولید شده در خارج از آمریکا به ایران را که در آن بیش از ۱۰ درصد از ارزش کالا از کالاهای آمریکایی استفاده شده باشد ممنوع اعلام کرد.^۸

۲.۱.۲. تحریم‌های ثانویه

از سال ۱۹۹۶ کنگره آمریکا و دستگاه اجرایی کنگره از طریق تحریم‌های ثانویه بخش انرژی ایران را از منظر اقتصادی تحت فشار قرار دادند. قانون تحریم‌های ایران^۹ عنصر محوری تحریم‌های آمریکا درخصوص بخش انرژی ایران و نقطه آغاز اعمال تحریم‌های فراسرزمینی آمریکاست. هدف اصلی این قانون مقررهای بود که به موجب آن رئیس‌جمهور آمریکا اشخاصی که در طول ۱ سال بیش از ۴۰ میلیون دلار در بخش انرژی ایران سرمایه‌گذاری می‌کردند را تحریم می‌کرد،^{۱۰} لکن خرید و فروش نفت خام ایران مشمول تحریم این قانون نبود.

1. Code of Laws of the United States (U.S.C)

2. Iranian Transaction Regulation

3. Office of Foreign Assets Control (OFAC)

4. Executive Order No. 12957, 1995.

5. International Emergency Economic Powers Act (IEEPA)

6. Executive Order No. 12959, 1995.

7. Executive Order No. 13059, 1997.

۸. رضوی، سید محمدحسن، **حقوق تجارت بین‌الملل پیشرفته**، ج. ۱، تهران: نشر میزان، ۱۴۰۱، صص. ۲۶۱-۲۶۳.

9. The Iran Sanctions Act (ISA)

10. Thomas, C. "Iran Sanctions", Library of Congress, Congressional Research Service (CRS). RS20871, 2022, p. 11.

قانون جامع تحریم‌ها، پاسخ‌گویی و عدم سرمایه‌گذاری ایران (سیسادا)^۱، سقف سرمایه‌گذاری مجاز در صنعت نفت و گاز ایران را که در قانون تحریم‌های ایران ۴۰ میلیون دلار مقرر شده بود، به ۲۰ میلیون دلار کاهش داد. این قانون نه تنها فروش فراورده‌های نفتی به‌ویژه بنزین به ایران را به صورت فراسرزمینی و برای همه شرکت‌های غیرآمریکایی در دنیا ممنوع می‌کرد، بلکه انتقال و فراهم کردن هرگونه کالا و فناوری را که بیش از ۵ میلیون دلار در سال ارزش داشته و باعث توسعه یا فراهم کردن امکان تداوم تولید فراورده‌های نفتی در ایران شود یا ایران را در توسعه توانایی واردات فراورده‌های نفتی توانمندتر بسازد ممنوع کرد.^۲

به موجب قانون مجوز دفاع ملی، معاملات مالی بانک مرکزی ایران با هدف کاهش صادرات نفت توسط ایران تحریم شد و رئیس‌جمهور آمریکا ملزم به اعمال تحریم‌های فراسرزمینی بر خرید نفت خام ایران توسط سایر کشورها و مؤسسات مالی غیرآمریکایی شد که معاملات مرتبط با آن را پردازش می‌کردند.^۳ فرمان اجرایی ۱۳۵۹۹ با عنوان مسدود کردن اموال دولت ایران و مؤسسات مالی ایرانی، مؤسسات مالی آمریکا را ملزم نمود تا دارایی‌های متعلق به بانک مرکزی و نهادهای ایرانی را در خاک آمریکا مسدود کند.^۴ مؤسسات مالی آمریکا پیش از این از پردازش تراکنش‌های بانکی مربوط به بانک مرکزی و بانک‌های ایرانی منع شده بودند، اما این دستور آنها را ملزم کرد تا از تاریخ صدور فرمان، اموال این مؤسسات مالی ایرانی را نیز مسدود کنند.^۵

آن دسته از مقررات مندرج در قانون کاهش تهدید ایران و حقوق بشر در سوریه^۶ که موضوع آنها اصلاح مقررات قانون تحریم‌های ایران نیست، تحریم‌های قانون تحریم‌های ایران را در شرایطی بر مؤسسات اعمال می‌کنند که اهم آنها زمانی است که مؤسسه شرکت ملی نفت ایران یا شرکت ملی نفتکش ایران را بیمه یا بیمه اتکایی یا بدهی دولت ایران را خریداری یا صدور آن را تسهیل کند.^۷

بخش ۵۰۴ قانون فوق، قانون مجوز دفاع ملی را جهت ممنوع کردن بانک مرکزی ایران از بازگرداندن یا استفاده آسان از ارزهای معتبر که از صادرات خارجی خود به‌ویژه نفت می‌گیرد، اصلاح کرد.

1. Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act (CISADA).

2. CISADA, 2010: Section 102, Clauses 2 (A), 3 (A) & 3 (B).

3. National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2012, 2011: P.L. 112-81, Section 1245.

4. Executive Order No. 13599, 2012.

۵. رضوی، سید محمدحسن، منبع پیشین، ص. ۲۸۳.

6. Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act (ITRSHA)

۷. همان منبع.

به موجب این قانون، هر پولی که در نتیجه معاملات تحریمی از جمله معاملات خرید نفت ایران به ایران پرداخت می‌شود، باید به حساب بانکی در کشور انجام‌دهنده معامله واریز شود. ایران فقط می‌تواند از آن وجوه برای خرید محصولات کشوری که وجوه در آن قرار دارد استفاده کند.

به عبارت دیگر این قانون با محدود کردن پرداخت عواید حاصل از فروش نفت خام ایران به ارز محلی، به دنبال محدود کردن و در نتیجه از بین بردن دسترسی دولت ایران به ارزهای معتبر بود و محدود کردن تجارت و خرید و فروش آزادانه برای دولت ایران از سایر کشورهای دنیا را هدف‌گذاری می‌کرد. به علاوه این قانون با محدود کردن محل هزینه کرد این عواید، دولت ایران را از ایجاد نظام تسویه بانکی چندجانبه محروم می‌کرد و رابطه ایران را به تجارت دوجانبه با کشورهای خریدار نفت خام ایران محدود می‌کرد.^۱

قانون آزادی و مقابله با اشاعه تسلیحات ایران^۲ به عنوان بخشی از قانون اختیارات دفاع ملی^۳، محدوده تحریم‌های فراسرزمینی آمریکا را به بخش‌های انرژی، کشتی‌رانی، ساخت کشتی، بنادر ایران و صنعت بیمه گسترش داد و شرکت‌های بیمه‌ای ایران را در فهرست تحریمی آمریکا قرار داد. مهم‌ترین اقدام تحریمی این قانون، پر کردن خلأ قانون کاهش تهدیدهای ایران با هدف قرار دادن استفاده از طلا و فلزات گرانبها بود. در قانون کاهش تهدیدهای ایران، نهادهای مالی ایرانی امکان خرید فلزات گرانبها به‌ویژه طلا را از کشورهای واردکننده نفت خام ایران داشتند. خرید فلزات گرانبها و طلا دولت ایران را قادر می‌کرد که به عنوان مالک وجوه، ضمن تبدیل وجوه واریز شده با بانک‌های محلی به یکی از فلزات پرارزش و با قابلیت نقدشوندگی بالا مثل طلا، آن را بازارهای دیگر نیز منتقل و جهت مصارف دیگر و خریدهای خود از دیگر کشورها استفاده کند.^۴

فرمان اجرایی ۱۳۶۲۲ به موجب فرمان شماره ۱۳۷۱۶^۵ ملغی شد، لکن مجدداً در سال ۲۰۱۸ به موجب فرمان اجرایی ۱۳۸۴۶^۶ لازم‌الاجرا شد. این فرمان تحریم‌های خرید نفت خام و فراورده‌های پتروشیمیایی ایران و معامله با اسکناس‌های بانکی ایرانی را به بسته تحریمی قانون تحریم‌های ایران افزود. همچنین، بانک‌های سیستم مالی آمریکا را از خرید نفت و سایر فراورده‌های پتروشیمی از ایران و

۱. همان منبع، ص. ۲۸۵.

2. Iran Freedom and Counter-proliferation Act (IFCA)
3. National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2013.

۴. همان منبع، صص. ۲۸۵-۲۸۶.

5. Executive Order No. 13716.
6. Executive Order No. 13846.

معامله با شرکت ملی نفت ایران یا شرکت بازرگانی نفت ایران ممنوع کرد.^۱ به موجب آن اموال شرکت‌هایی که در آمریکا قرارداد دارند مشروط به آنکه آنها به ارائه کالا یا خدمات به شرکت ملی نفت ایران یا شرکت بازرگانی نفت ایران یا بانک مرکزی ایران پرداخته یا در این زمینه‌ها یا در خرید اسکناس بانکی آمریکا یا فلزات و سنگ‌های ارزشمند یا جواهرات به دولت ایران کمک کرده باشند، بلوکه می‌شوند.^۲ به موجب فرمان اجرایی ۱۳۶۴۵، بانک‌های خارجی که با ریال تراکنش انجام می‌دهند یا حساب‌های ریالی نزد خود دارند، از امکان داشتن حساب بانکی در بانک‌های آمریکایی محروم شدند.^۳

۲.۱.۳. لغو تحریم‌ها

برنامه اقدام مشترک^۴ در مقابل محدودیت‌های ناظر بر ذخیره اورانیوم ۲۰ درصد غنی شده ایران، معافیت‌های تحریمی زیر را درخصوص صنعت نفت برقرار کرد:

۱. آمریکا تلاش‌های خود جهت ممنوعیت خرید نفت خام ایران را معلق نموده و به شش کشور خریدار نفت ایران، مجوز لازم جهت خرید نفت خام از ایران در سطح موجود و بدون حق افزایش خرید اعطا کرد.
۲. آمریکا و اروپا تحریم‌های اعمال شده بر صادرات پتروشیمی ایران را معلق کردند.
۳. ایران اجازه یافت ماهانه ۷۰۰ میلیون دلار از حساب‌های بانکی مسدود شده خود برداشت کند.^۵

متعاقب برنامه اقدام مشترک و پس از امضای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)^۶، به منظور تحکیم پایه‌های عملی و ضمانت اجرایی این توافق، شورای امنیت سازمان ملل متحد قطعنامه ۲۲۳۱ را به تصویب رساند و از کشورهای امضاکننده برجام خواست تا در اجرای تعهدات خود، کوشا باشند و کلیه قطعنامه‌های قبلی تحریمی علیه ایران لغو شد.^۷ در این قطعنامه، برجام تأیید و به صورت کامل در ضمیمه الف قطعنامه آورده شد، همچنین، هفت قطعنامه الزام‌آور شورای امنیت علیه ایران^۸ لغو شد.^۹ به موجب برجام، کلیه تحریم‌های ثانویه آمریکا علیه ایران از جمله فروش نفت ایران به خریداران اروپایی و آسیایی،

1. Executive Order No. 13622, 2012.

2. Thomas, *Op.cit*, PP. 13-14.

3. Executive Order No. 13645, 2013.

4. Joint Plan of Action (JPOA)

۵. همان منبع، صص. ۲۸۸-۲۸۹.

6. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)

۷. دلخوش، علیرضا، «برجام و پس‌برجام از دیدگاه حقوق بین‌الملل»، *فصلنامه سیاست خارجی*، د. ۳۱، ش. ۱، ۱۳۹۶، ص. ۵۳.

8. UN Security Council Resolutions 1696, 1737, 1747, 1803, 1835, 1929 & 2224.

9. UN Security Council Resolutions/RES/2231, 2015.

روابط بانکی و مالی، ارائه خدمات بیمه‌ای، معاملات نفتی و پتروشیمی، کشتی‌رانی و کشتی‌سازی و امور بندری لغو و اجرای آن متوقف شد.^۱

۲.۱.۴. بازگشت تحریم‌ها

رئیس‌جمهور آمریکا با اعلام کناره‌گیری این کشور از توافق برجام در سال ۲۰۱۸، متنی را با عنوان «یادداشت امنیت ملی ریاست‌جمهوری»^۲ امضا کرد که به موجب آن، تمام مجوزهای عام صادرشده به موجب برجام و مجوزهای موردی صادرشده توسط اوفک لغو شدند. معافیت‌های چهار قانونی^۳ که رئیس‌جمهور آمریکا بعد از اجرایی شدن برجام مکلف به توقف اجرای این قوانین شده بود، لغو شد و دو معافیت موقت ۹۰ و ۱۸۰ روزه برای پایان دادن به فعالیت‌های شرکت‌های غیرایرانی فعال در ایران جایگزین آنها شد. همچنین فرمان اجرایی ۱۳۷۱۶ که ۲۷ فرمان اجرایی سابق را خاتمه می‌داد، لغو شد. فرمان اجرایی ۱۳۸۴۶، تحریم‌های اقتصادی مندرج در آن ۲۷ فرمان اجرایی خاتمه‌یافته را بازگرداند. تجارت نفت خام، فراورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمی جز تحریم‌های بازگردانده شده به موجب این فرمان اجرایی بودند.^۴

به موجب دستورالعمل فرمان اجرایی ۱۳۹۰۲^۵ متعاقب فرمان اجرایی ۱۲۹۵۷، اوفک اشخاصی را که در بخش‌های نفت و پتروشیمی ایران فعالیت یا از آن حمایت می‌کنند مشمول تحریم‌های ثانویه قرار داد.^۶ اوفک همچنین به انتشار دستورالعملی برای فعالان دریانوردی پرداخته که آنها را از دور زدن تحریم‌های آمریکا علیه ایران منع کند. این دستورالعمل در راستای یادداشت امنیت ملی رئیس‌جمهور آمریکا به منظور اعمال حداکثر فشار اقتصادی بر ایران تنظیم شده و هدف آن هم‌راستا با فرمان اجرایی ۱۳۹۰۲ به صفر رساندن صادرات نفت ایران است. اشخاص حقیقی و حقوقی آمریکایی از شرکت در معاملات با اشخاص ممنوعه و معاملات مرتبط با نفت، فراورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمی ایران منع شده‌اند. اشخاص حقیقی و حقوقی غیرآمریکایی نیز چنانچه به صورت عمدی یا غیرعمدی به نقض تحریم‌ها توسط اشخاص آمریکایی منجر شوند، مشمول ضمانت اجراهای حقوقی و کیفری آمریکا

۱. رضوی، سید محمدحسن، منبع پیشین، ص. ۲۹۳.

2. National Security Presidential Memorandum (NSPM)

3. The Iran Sanctions Act, the Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act, the National Defense Authorization Act, the Iran Freedom and Counter-Proliferation Act.

۴. رضوی، سید محمدحسن و فاطمه زین‌الدینی، «اثر بازگشت تحریم‌های ثانویه آمریکا بر صنعت نفت و گاز ایران: فرصت‌ها و تهدیدها»، مطالعات حقوق انرژی، د. ۴، ش. ۱، ۱۳۹۷، صص. ۳۹-۴۰.

5. Executive Order No. 13902.

6. Determination pursuant to S. section 1 (a) (i) of Executive Order 13902, 202.

می‌شوند.^۱ در همین راستا، اوفک ضمانت اجراهای نقض تحریم‌های مربوطه به صنعت نفت ایران را بر چند شرکت آسیایی و اروپایی اعمال کرده است.^۲

۲.۲. چارچوب قانونی تحریم‌های نفتی آمریکا علیه روسیه

آمریکا از طریق فرمان‌های اجرایی^۳ رئیس‌جمهور و بخشنامه‌های وزارت خزانه‌داری^۴ به اعمال تحریم علیه روسیه پرداخته است و همانند تحریم‌های ایران، اوفک مسئولیت طراحی و اجرای سیاست‌های تحریمی را برعهده دارد.

لیست اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول تحریم‌ها در سه قالب اعلام می‌شود: نخست فهرست اتباع ویژه تعیین‌شده و اشخاص مسدودشده (اس دی ان) که شامل تمام اشخاصی است که توسط آمریکا تحریم و قرار گرفتن نام افراد و نهادها در این لیست به معنای بلوکه شدن دارایی‌های آنها و ممنوعیت صدور ویزا جهت ورود به خاک آمریکاست. همچنین همه اتباع آمریکایی از انجام هرگونه مبادله بازرگانی با افراد و نهادهای نام‌برده شده در این لیست منع شده‌اند. لیست دوم، لیست اشخاصی است که توسط دفتر صنعت و امنیت^۵ اعلام می‌شود و قرار گرفتن در این لیست بدان معناست که تمام اشخاص آمریکایی و غیرآمریکایی برای صادرات، صادرات مجدد و انتقال کالاها، نرم‌افزارها تکنولوژی‌ها و ... به این اشخاص نیاز به اخذ مجوز از دفتر صنعت و امنیت وزارت تجارت آمریکا دارند. سومین لیست، فهرست شناسایی تحریم‌های بخشی است که شامل نهادهایی می‌شود که براساس بخشنامه‌های اوفک، مشمول تحریم‌های بخشی می‌شوند.^۶ موضوع این تحریم‌ها، بخش‌های مالی، انرژی و دفاع روسیه است. متعاقب تجاوز روسیه و تصاحب منطقه کریمه در اوکراین، از طریق فرمان اجرایی شماره ۱۳۶۶۰^۷ وضعیت اضطراری اعلام شد. فرمان‌های اجرایی بعدی، دستورالعمل‌های وزارت خزانه‌داری آمریکا و قوانین مصوب مجموعاً یک چارچوب تحریمی ایجاد کردند که هدف آن بخش نفت روسیه بود.

1. OFAC Guidance for Shipping and Maritime Stakeholders on Detecting and Mitigating Iranian Oil Sanctions Evasion, 2025, p. 9.

2. Visit OFAC Enforcement Releases dated December 3, 2024, April 19, 2024 & January 11, 2022 and related Settlement Agreements.

3. Executive Order

4. Treasury Directives

5. Bureau of Industry and Security Entity List (BISSEL).

۶. روحانی، سیدعلی و احسان نمازی، «تحریم‌های غرب علیه روسیه»، فصلنامه روابط خارجی، د. ۹، ش. ۱، ۱۳۹۶، ص. ۷۵.

7. Executive Order No. 13660.

۲.۲.۱. تحریم‌های موضوعی

موضوع فاز اول این تحریم‌ها، بخش‌های مالی و انرژی مانند عرضه تکنولوژی و تجهیزات جهت تولید نفت در مناطق ساحلی قطبی، آب‌های عمیق و پروژه‌های شیل بود. موضوع فاز دوم این تحریم‌ها به ارائه خدمات، تبادل اطلاعات با شرکای روسی و مشارکت شرکت‌های غربی در بیشتر پروژه‌های نفتی روسیه که از نظر تکنولوژی پیشرفته بودند گسترش یافت.^۱

منشأ تحریم‌های مربوط به صنعت نفت روسیه فرمان اجرایی ۱۳۶۶۲^۲ است. تحریم‌های وضع شده بر صنعت نفت روسیه با ممنوع کردن معامله با نهادهای آمریکایی، دو دسته فعالیت عمده را مورد هدف قرار داده‌اند: دسته اول دسترسی به تأمین مالی از محل استقراض^۳ و دسته دوم دسترسی به تکنولوژی، کالاها و خدمات که در پروژه‌های پیچیده اکتشاف و تولید نفت مورد استفاده قرار می‌گیرند. متعاقب این دو دسته که در بخشنامه‌های شماره ۲ و ۴ وزارت خزانه‌داری آمریکا بیان شدند، این وزارت لیست شناسایی تحریم‌های بخشی^۴ را منتشر نمود که مرتباً مورد به‌روزرسانی قرار می‌گیرد.^۵

به موجب بخشنامه شماره ۲ وزارت خزانه‌داری آمریکا^۶ با موضوع تأمین مالی از محل استقراض، معامله تأمین مالی و هرگونه خرید و فروش بدهی جدید با سررسید بیش از ۹۰ روز یا خرید و فروش سهام جدید در رابطه با اشخاص مذکور، اموال و منافع آنها در اموال برای اتباع آمریکایی یا ساکنین ایالات متحده ممنوع است. این مدت در قانون مقابله با تأثیر روسیه در اروپا و اوراسیا^۷ به ۶۰ روز کاهش یافت. دامنه تأثیر این دستورالعمل، تولید نفت روسیه در کوتاه‌مدت بود.^۸

بخشنامه شماره ۴ وزارت خزانه‌داری آمریکا^۹ به‌صورت تخصصی‌تر بر جنبه‌های تکنولوژی تولید نفت در صنعت نفت روسیه پرداخته است و فروش و انتقال کالاها، خدمات و تکنولوژی از نهادهای آمریکایی به شرکت‌های روسی مندرج در لیست شناسایی تحریم‌های بخشی که در راستای حمایت از این سه دسته پروژه اکتشاف و تولید صورت پذیرد را ممنوع کرد: آب‌های عمیق، مناطق ساحلی قطبی و

1. Mitrova, M. Grushevenko, E. & Malov, A, "The Future of Oil Production in Russia: Life under Sanctions", *SKOLKOVO Energy Centre (SEneC)*, 2018, p. 6.

2. Executive Order No. 13662.

3. Debt Finance

4. Sectoral Sanctions Identification (SSI)

5. Brown, P, "Oil Market Effects from U.S. Economic Sanctions: Iran, Russia, Venezuela", *Library of Congress. Congressional Research Service (CRS)*, 2020, p. 11.

6. Directive 2 under Executive Order 13662.

7. Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act (CRIIEEA)

8. Brown, *Op.cit*, pp. 16-17.

9 Directive 4 under Executive Order 13662.

پروژه‌های شیل. در نسخه اولیه این دستورالعمل، این تحریم‌ها صرفاً در محدوده سرزمین روسیه یا دریاهای ادعایی این کشور قابل اعمال بود، لکن به موجب قانون مقابله با اثر روسیه در اروپا و اوراسیا مندرجات این دستورالعمل بر مناطق مذکور در هر منطقه جغرافیایی (چه در داخل روسیه چه خارج از آن) که ۳۳ درصد یا بیش از ۳۳ درصد آنها متعلق به یکی از شرکت‌های روسی تحریم شده باشد اعمال می‌شود.

هم‌زمان با تحریم‌های مندرج در دستورالعمل شماره ۴، دفتر صنعت و امنیت وزارت بازرگانی آمریکا با هدف ممنوع کردن صادرات اقلام مشخصی که قابل استفاده در مکان‌های فوق‌اند، محدودیت‌های صادراتی روسیه را ۲۰۱۴ اعلام کرد.^۱ این تحریم در بخش ۴۷۶،۵ قانون اداره صادرات آمریکا مصوب ۱۹۷۹^۲ بیان شده است و شامل تحریم‌های بخشی بوده و صادرات، صادرات مجدد یا انتقال کالاهایی را که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم می‌توانند در اکتشاف یا تولید نفت یا گاز در پروژه‌های آب‌های عمیق روسیه (بیش از ۱۵۲ متر)، یا مناطق ساحلی قطبی یا شیل مورد استفاده قرار گیرند پوشش می‌دهد. دفتر صنعت و امنیت همچنین به معرفی ممنوعیت اعطای مجوز صادرات، صادرات مجدد یا انتقال کالاهایی می‌پردازد که در پیوست شماره ۲ بخش ۴۷۶ قانون اداره صادرات آمریکا آمده‌اند.^۳

۲.۲.۲. تحریم‌های ثانویه

تحریم‌های ثانویه مربوط به صنعت نفت روسیه در قانون حمایت از آزادی اوکراین^۴، قانون مقابله با تأثیر روسیه در اروپا و اوراسیا^۵، قانون دفاع از انتخابات در برابر تهدیدات با تعیین خطوط قرمز^۶ و قانون دفاع از امنیت آمریکا در برابر تجاوز کرملین^۷ پیش‌بینی شده‌اند.

قانون حمایت از آزادی اوکراین چارچوبی ایجاد نمود که به رئیس‌جمهور آمریکا اجازه اعمال تحریم‌های ثانویه بر اشخاص و نهادهای خارجی را که به تشخیص وی به سرمایه‌گذاری‌های مهم در پروژه‌های خاص تولید نفت خام روسیه می‌پردازند اعطا کرد.^۸ این قانون همچنین مؤسسات تأمین مالی خارجی را که معاملات مرتبط با انرژی و دفاع موضوع این قانون را تسهیل کنند تحریم می‌کند. در پی این قانون، به موجب فرمان اجرایی ۱۳۶۸۵^۹ علاوه بر مسدود شدن دارایی‌های برخی اشخاص حقیقی و

1. Brown, *Op.cit.*, p. 17.

2. Export Administration Act 1979.

3. Mitrova, Grushevenko and Malov, *Op.cit.*, p. 7.

4. Ukraine Freedom Support Act (UFSA).

5. Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act.

6. Defending Elections from Threats by Establishing Redlines Act.

7. Defending American Security from Kremlin Aggression Act.

8. Brown, *Op.cit.*, pp. 17-18.

9. Executive Order No. 13685 .

حقوق، تمام اتباع امریکایی از همه فعالیت‌های تجاری اعم از سرمایه‌گذاری، واردات صادرات و ... که اتباع حقیقی یا حقوقی کریمه در آن دخیل باشند ممنوع شدند.^۱

قانون مقابله با تأثیر روسیه در اروپا و اوراسیا به‌موجب قانون مقابله با دشمنان آمریکا از طریق تحریم‌ها^۲ اصلاح شده است. این قانون، چارچوب‌های تحریمی مندرج در بخشنامه‌های شماره ۲ و ۴ وزارت خزانه‌داری را مستحکم‌تر کرد. همچنین قانون حمایت از آزادی اوکراین را بدین شکل اصلاح کرد که رئیس‌جمهور را ملزم به تحریم اشخاصی نمود که به تشخیص وی به سرمایه‌گذاری مهم در پروژه‌های خاص نفت خام در روسیه می‌پردازند.^۳ این قانون بخشنامه‌های مرتبط با فرمان اجرایی ۱۳۶۶۲ را از طریق کاهش شروط استقراض کوتاه‌مدت به شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات مالی و انرژی تعدیل کرد. همچنین، محدودیت‌های معاملات اشخاص و نهادهای امریکایی درخصوص توسعه آب‌های عمیق، مناطق ساحلی قطبی و شیل را که مالکیت حداقل ۳۳ درصد سهام یا اکثریت حق رأی آن متعلق به شرکت‌های روسی است گسترش داد.^۴

قانون خطوط قرمز جهت دفاع از انتخابات در برابر تهدیدها وضع شد و هرگونه سرمایه‌گذاری جدید اشخاص و نهادهای امریکایی در شرکت‌های انرژی روسیه یا بخش انرژی روسیه شامل تولید نفت را ممنوع کرد. رئیس‌جمهور موظف است اموال خاصی را که در مالکیت شرکت‌های خارجی‌ای قرار دارد که به سرمایه‌گذاری جدید در بخش انرژی روسیه یا شرکت‌های انرژی روسیه می‌پردازند، تحریم ثانویه کند.^۵

به‌موجب قانون دفاع از امنیت آمریکا در برابر تجاوز کرملین، تمام اشخاص و نهادهایی که به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های انرژی روسیه در خارج از روسیه که توسط نهادهای روسی یا نیمه‌دولتی روسی حمایت می‌شوند می‌پردازند، تحریم می‌شوند. این قانون همچنین تحریم‌ها را بر همه اشخاص و نهادهایی که به فروش، اجاره یا ارائه کالاها، خدمات، تکنولوژی، تأمین مالی یا حمایت از توسعه نفت خام در روسیه می‌پردازند اعمال می‌کند و این تحریم‌ها تمامی پروژه‌ها را شامل می‌شوند.^۶

۱. روحانی، سیدعلی و احسان نمازی، منبع پیشین، ص. ۹.

2. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA)

3. Brown, *Op.cit*, p. 16.

4. Archick, k. Nelson, R. & Rennak, D. "U.S. Sanctions on Russia Before 2022", *Library of Congress. Congressional Research Service (CRS)*. R45415. 2022, p. 9.

5. Brown, *Op.cit*, p. 32.

6. *Ibid.*, pp. 32-33.

۲.۲.۳. تحریم‌های سقف قیمت نفت و فراورده‌های نفتی

آمریکا با همراهی گروه ۷، اتحادیه اروپا و استرالیا (ائتلاف سقف قیمت)^۱، واردات نفت خام و محصولات نفتی را از روسیه به‌موجب سیاست سقف قیمت^۲ ممنوع کرده‌اند. اوفک در آخرین راهنمای منتشر شده، مکانیسم اعمال سیاست سقف قیمت را به شرح ذیل تبیین کرده است.

هدف این سیاست، حفظ عرضه نفت خام و محصولات نفتی به بازارهای جهانی و کاهش درآمدهای نفتی روسیه پس از انتخاب جنگ با اوکراین که به افزایش قیمت جهانی نفت منجر شده است. برای اجرای آن، اوفک پیرو فرمان اجرایی شماره ۱۴۰۷۱^۳، دو دستورالعمل تحت عناوین «ممنوعیت خدمات مشخص مرتبط با حمل دریایی نفت خام با منشأ روسیه» (دستورالعمل نفت خام)^۴ و «ممنوعیت خدمات مشخص مرتبط با حمل دریایی محصولات نفتی با منشأ روسیه» (دستورالعمل محصولات نفتی)^۵ را صادر کرد که به‌موجب آنها، صادرات، صادرات مجدد، فروش یا عرضه مستقیم یا غیرمستقیم خدمات تحت پوشش توسط آمریکا یا اشخاص حقیقی یا حقوقی آمریکایی به هر شخص حقیقی یا حقوقی در روسیه ممنوع است. متعاقب آن، دستورالعمل‌های سقف قیمت نفت خام^۶ و فراورده‌های نفتی^۷ نیز توسط اوفک منتشر شد که در دستورالعمل اول، سقف قیمت هر بشکه نفت خام ۶۰ دلار و در دومی، سقف قیمت فراورده‌های ارزان‌تر از نفت خام ۴۵ دلار در هر بشکه و سقف قیمت فراورده‌های گران‌تر از نفت خام ۱۰۰ دلار لحاظ شده است.

اثر این دستورالعمل‌ها اعطای مجوز به اشخاص آمریکایی برای ارائه خدمات مشخص مرتبط با حمل دریایی نفت خام و محصولات نفتی (خدمات تحت پوشش)^۸ مادامی که آنها در سقف قیمت یا کمتر از سقف قیمت تعیین شده فروخته شوند است. اوفک همچنین فرایند اقدامات رافع مسئولیت^۹ را ایجاد کرده

1. Price Cap Coalition.

2. Price Cap Policy.

3. Executive Order No. 14071, 2022.

4. Determination pursuant to Executive Order (E.O.) 14071, "Prohibitions on Certain Services as They Relate to the Maritime Transport of Crude Oil of Russian Federation Origin" (Crude Oil Determination).

5. Determination pursuant to Executive Order (E.O.) 14071, "Prohibitions on Certain Services as They Relate to the Maritime Transport of Petroleum Products of Russian Federation Origin" (Petroleum Products Determination).

6. Determination pursuant to Sections 1 (a)(ii) and 1 (b) and 5 of Executive Order (E.O.) 14071, "Price Cap on Crude Oil of Russian Federation Origin".

7. Determination pursuant to Sections 1 (a)(ii), 1 (b) and 5 of Executive Order (E.O.) 14071, "Price Cap on Petroleum Products of Russian Federation Origin".

8. Covered Services.

9. Safe Harbor Process.

است تا از آن طریق شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات آمریکایی امکان ارائه خدمات تحت پوشش را بدون نگرانی از جریمه شدن بابت نقض غیرعمدی قوانین و مقررات آمریکا داشته باشند. خدمات موضوع دستورالعمل‌های سقف قیمت عبارت‌اند از: تجارت و دلالی کالا، تأمین مالی، کشتی‌رانی، بیمه، خدمات مربوطه به پرچم و کارگزاری گمرک.^۱

در راهنمای اوفک، سازوکار رفع مسئولیت ارائه‌دهندگان خدمات آمریکایی که با حسن‌نیت به فرایند ثبت و ضبط و تصدیق پردازند مشخص شده است. بازیگران دسته اول مانند دلالان کالاها و تاجران نفت، جهت بهره‌مندی از سازوکار فوق، باید مدارک مثبت‌ه پرداخت ارائه کنند که ثابت کند نفت و محصولات نفتی روسیه در چارچوب سقف قیمت فروخته شده است. بازیگران دسته دوم مانند مؤسسات تأمین مالی، نمایندگان کشتی و کارگزاران گمرکی، برای بهره‌مندی از سازوکار فوق، باید تا حد امکان مدارکی را که نشان‌دهنده فروش نفت و محصولات نفتی روسیه در چارچوب سقف قیمت است درخواست و ثبت و ضبط کنند. زمانی که امکان درخواست و حفظ این مدارک وجود ندارد، این دسته از بازیگران باید تصدیق مشتریان را که در آن مشتری متعهد شده است در ارتباط با خدماتی که ارائه می‌شود، نفت خام و فراورده‌های نفتی روسیه در چارچوب سقف قیمت فروخته شده یا به فروش خواهند رفت، کسب و حفظ کنند. بازیگران دسته سوم مانند بیمه‌گران و مؤسسات پرداخت غرامت و خسارت، مالکان کشتی و ثبت‌کنندگان پرچم، جهت بهره‌مندی از سازوکار مذکور، موظف‌اند تصدیق مشتریان را مانند دسته دوم درخواست و ثبت و ضبط کنند. ارائه‌دهندگان آمریکایی خدمات جهت بهره‌مندی از سازوکار رفع مسئولیت، باید مدارک مربوطه را مطابق بخش ۳۱ مقررات فدرال به مدت ۱۰ سال نگهداری کنند.^۲ این اشخاص همچنین باید از شرکت در معاملاتی که تحریم‌ها را نقض می‌کند یا معاملات به قصد فرار، اجتناب نموده و این قبیل معاملات را به اوفک گزارش کنند.^۳

بازیگرانی که براساس دستورالعمل فوق از طرف مقابل خود ارائه گواهی یا اطلاعات را درخواست کرده باشند، در صورت امتناع طرف مقابل از ارائه اطلاعات مشمول ضمانت اجرای اوفک نمی‌شوند. اقدامات فوق با این هدف طراحی شده است که در صورت نقض تحریم‌ها توسط ارائه‌دهندگان خدمات در شرایطی که آنها غیرعامدانه درگیر معاملات مربوط به نفت روسیه که بیشتر از سقف قیمت خریداری شده می‌شوند، و دلیل این امر ارائه اطلاعات غلط یا سوءنیت یا تدلیس توسط طرف مقابل آنها باشد،

1. OFAC Guidance on Implementation of the Price Cap Policy, 2023, pp. 2-6.

2. Code of Federal Regulations, 2024: [31] 501-599.

3. OFAC Guidance, *Op.cit*, pp. 6-8.

ارائه‌دهندگان خدمات مذکور از مسئولیت محض نقض تحریم‌ها معاف شوند. بنابراین، عناصر اصلی رافع مسئولیت ارائه‌دهندگان خدمات، در گام اول ارزیابی بایسته اطلاعات و گواهی‌ها توسط این بازیگران و در گام دوم عدم وجود عنصر عمد است.^۱

ناقضین دستورالعمل سقف قیمت، موضوع ضمانت اجراهای مدنی و کیفری قرار می‌گیرند. به عنوان مثال، خریداران نفت خام یا فراورده‌های نفتی روسیه به بالاتر از سقف قیمت در صورت استفاده عامدانه از خدمات تحت پوشش شرکت‌های ارائه‌کنندگان خدمات آمریکایی، یا افرادی که عامدانه اطلاعات، مدارک یا گواهی‌های غلط به ارائه‌دهندگان خدمات می‌دهند، موضوع ضمانت اجراهای اوفک می‌گیرند. مثال دیگر در این زمینه، انعقاد معاملات جانبی جهت ایجاد ابهام در قیمت واقعی پرداخت شده برای نفت خام و محصولات نفتی توسط گیرنده واسط یا نهایی و یا به هر شکلی درگیر شدن در هر فعالیت متقلبانه‌ای جهت معامله نفت خام یا فراورده‌های نفتی روسیه بالاتر از سقف قیمت است.^۲

یکی از رایج‌ترین طرق نقض تحریم‌های سقف قیمت، فعالیت ناوگان سایه است. بیشتر این کشتی‌ها نفت‌کش‌هایی‌اند که روسیه به دلیل تحریم سقف قیمت خریداری یا اجازه کرده است و غالباً در کشورهای ثبت شده‌اند که قوانین کشتی‌رانی سخت‌گیرانه‌ای ندارند. ارائه بیمه‌نامه‌های حمل دریایی نیز توسط شرکت‌های روسی صورت می‌پذیرد. تاجران نوپا، نفت و فراورده‌های نفتی روسیه را در بندر روسیه پایین‌تر از سقف قیمت خریداری می‌کنند تا به آنها اجازه برخورداری از خدمات حمل‌ونقل و بیمه شرکت‌های غربی داده شود و سپس آن را با قیمت بالاتری به مصرف‌کننده نهایی می‌فروشند.^۳ این شرکت‌های نوپا از سال ۲۰۲۲ تأسیس شدند و بیشترشان در کشورهای امارات متحده عربی، هنگ کنگ و روسیه ثبت شده‌اند.^۴ نظریه‌ای وجود دارد مبنی بر آنکه این تاجران نوپا با شرکت‌های نفتی روسیه در ارتباط‌اند و از این طریق تحریم‌ها را دور می‌زنند. کشورهای گروه ۷ نیز از این موضوع مطلع‌اند و در همین راستا، وزارت خزانه‌داری آمریکا این شرکت‌ها را جریمه کرده است. به عنوان مثال می‌توان به جریمه یک شرکت دریانوردی ترکیه‌ای^۵ به دلیل حمل نفت خام روسیه که به قیمتی بیش از ۸۰ دلار معامله شده بود، اشاره کرد.^۶

1. *Ibid*, p. 10.

2. *Ibid*, p. 13.

3. Poussenkova, N, "Survival of the Fleetest: Russian Oil Companies under Western Sanctions", *Russian Analytical Digest*. No. 308. 2024, pp. 5-6.

4. Rudnik, F, "Partial success: Russia's oil sector adapts to sanctions", *Center for Eastern Studies*, No. 528, 2023, p. 7.

5. Ice Pearl Navigation Corp.

6. Poussenkova, *Op.cit*, pp. 5-6.

۳. مقایسه نظام تحریمی آمریکا علیه فروش نفت ایران و روسیه از منظر حقوق تجارت بین‌الملل

بررسی تطبیقی نظام تحریمی آمریکا علیه فروش نفت ایران و روسیه ذیل سه محور سابقه و اهداف، چارچوب قانونی و گستره اعمال و تعارض با اصول حقوق تجارت بین‌الملل بررسی می‌شود.

۳.۱. سابقه و اهداف تحریم‌ها

سابقه ایران در مواجهه با تحریم‌ها بسیار طولانی‌تر از روسیه است. نخستین تحریم صنعت نفت روسیه در سال ۲۰۱۴ وضع شده است؛ درحالی‌که سابقه تحریم صنعت نفت ایران به دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد. هدف اصلی تحریم‌هایی که از سال ۲۰۱۱ بر ایران وضع شده‌اند، حذف کردن درآمد صادراتی نفتی ایران است. برخلاف تحریم‌های ایران که ماهیتی ساختاری و بلندمدت دارند، تحریم‌های روسیه بیشتر به‌عنوان واکنشی سیاسی به یک بحران مشخص طراحی شده‌اند و هدف آن تنها پروژه‌های بلندمدت و پرریسک تولید نفت است و غالباً پروژه‌های اکتشاف و تولید نفتی را هدف قرار می‌دهند که پیچیده و چالش برانگیز بوده و نیاز به تکنولوژی پیشرفته دارند و به‌نوعی بخشی از برنامه بلندمدت توسعه مخزن روسیه را تشکیل می‌دهند.

۳.۲. چارچوب قانونی و گستره اعمال تحریم‌ها

تحریم‌های نفتی علیه ایران عمدتاً در قالب قوانین داخلی ایالات متحده و دستورات اجرایی رئیس‌جمهور این کشور اعمال شده و فاقد پشتوانه حقوقی در نظام حقوق بین‌الملل جمعی‌اند. ویژگی شاخص این تحریم‌ها، گستره وسیع و ماهیت فراسرزمینی آنهاست؛ به‌گونه‌ای که اشخاص و دولت‌های ثالث را صرفاً به‌دلیل مشارکت در تجارت نفت با ایران مشمول مجازات‌های اقتصادی و محدودیت‌های مالی می‌کند. این رویکرد، نمونه بارز اعمال صلاحیت فراسرزمینی بدون وجود پشتوانه حقوقی معتبر تلقی می‌شود. درمورد روسیه، هرچند تحریم‌ها نیز عمدتاً مبتنی بر مقررات داخلی ایالات متحده و اتحادیه اروپا هستند، اما در برخی موارد از حمایت چندجانبه مانند گروه ۷ برخوردار بوده‌اند. علاوه بر ممنوعیت‌های مستقیم، سازوکارهایی نظیر سقف قیمت نفت به‌عنوان ابزار جایگزین برای مدیریت صادرات نفت روسیه طراحی شده‌اند که نشان‌دهنده انعطاف بیشتر در نحوه اعمال تحریم‌هاست. بااین‌حال، این اقدامات نیز خارج از چارچوب رسمی سازمان تجارت جهانی و بدون نظارت نهادی مؤثر اعمال می‌شوند.

نظام اصلی تحریمی آمریکا درمورد ایران ممنوعیت کلی تجارت نفت و استثنا قائل شدن برای آن به صورت نظام سهمیه‌بندی است، لکن در رابطه با روسیه نظام اعمال سقف قیمت فروش و نه محدودیت تجارت به صورت کلی وضع شده است. تا پیش از اعمال رویکرد تحریمی سقف قیمت برای فروش نفت روسیه، باوجود آنکه شرکت‌های غربی از سرمایه‌گذاری در بخش نفت روسیه منع و شرکت‌های نفتی بزرگ روسی از تأمین مالی اروپایی و آمریکایی محروم شدند، منعی درباره خرید نفت و گاز از روسیه و فروش محصولات پالایشی و پتروشیمی به روسیه وضع نشده بود. همچنین در نظام تحریمی آمریکا علیه روسیه تنها صادرات بخشی از تجهیزات و تکنولوژی‌هایی که در اکتشافات و استخراج منابع نفتی جدید و خاص میادین موجود در آب‌های عمیق مناطق قطبی و شوره‌زار کاربرد دارند ممنوع شده بود. این درحالی است که تحریم‌های حوزه انرژی ایران شامل هرگونه سرمایه‌گذاری، مدیریت و تأمین مالی برای پروژه‌های بخش نفت و گاز، فروش تمام تجهیزات و تکنولوژی‌های مرتبط با صنعت نفت گاز و پتروشیمی، فروش فراورده‌های پالایشگاهی به ایران و در نهایت خرید نفت، فراورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی از ایران می‌شود.^۱ به عبارت دیگر، نظام تحریمی آمریکا درخصوص فروش نفت ایران به اشخاص آمریکایی به وضع ممنوعیت مطلق پرداخته، لکن درخصوص فروش نفت روسیه، ممنوعیت نسبی برقرار است.

۳.۳. تعارض با اصول حقوق تجارت بین‌الملل

تحریم‌های آمریکا علیه تجارت نفت ایران و روسیه، به‌رغم تفاوت در زمینه‌های سیاسی و زمانی، از منظر حقوق تجارت بین‌الملل واجد تعارضات مشابهی با اصول بنیادین حاکم بر نظام چندجانبه تجارت جهانی هستند. مطابق ماده ۱ گات، هرگونه مزیت، امتیاز یا معافیت تجاری که به یک کشور اعطا می‌شود باید فوراً و بدون قید و شرط به سایر اعضا تسری یابد. درمورد ایران، این رفتار تبعیض‌آمیز در مورد تجارت بین‌الملل انرژی، ماهیتی ساختاری و فراگیر دارد و به صورت ممنوعیت عملی فروش نفت در بازار جهانی بروز یافته است. درمورد روسیه نیز، هرچند ابزارهایی مانند سقف قیمت نفت به کار گرفته شده‌اند، این سازوکارها نیز عملاً نوعی تبعیض قیمتی و تجاری علیه نفت یک کشور خاص ایجاد می‌کنند. در هر دو حالت، اصل دولت کامله‌الوداد نقض و تجارت نفت از منطق رقابتی و غیرتبعیض‌آمیز خارج می‌شود.

۱. روحانی، سیدعلی و احسان نمازی، منبع پیشین، ص. ۹۲.

ماده ۱۱ گات به صراحت اعمال هرگونه محدودیت کمی، ممنوعیت یا سهمیه بر صادرات و واردات را منع می‌کند. تحریم‌های آمریکا علیه فروش نفت ایران، از طریق ممنوعیت صادرات، محدودیت‌های بانکی، بیمه‌ای و حمل‌ونقل، در عمل به محدودیت کمی مطلق بر صادرات نفت منجر شده‌اند. درخصوص روسیه گرچه محدودیت‌ها به صورت غیرمستقیم‌تر اعمال شده‌اند، سازوکارهایی مانند ممنوعیت واردات نفت روسیه یا اعمال سقف قیمت، اثر اقتصادی مشابهی با محدودیت‌های کمی دارند. از این منظر، هر دو رژیم تحریمی با روح و نص ماده ۱۱ گات در تعارض قرار می‌گیرند، هرچند شدت این تعارض در مورد ایران به مراتب گسترده‌تر است.

آمریکا در توجیه تحریم‌های نفتی یک‌جانبه، به استثنائات امنیتی مندرج در ماده ۲۱ گات^۱ استناد می‌کند، اما توجیهات وی موجه نیست، زیرا اولاً این استثنائات ماهیتی مضیق دارند و صرفاً ناظر بر منافع امنیتی ضروری در شرایط خاصی همچون جنگ یا وضعیت اضطراری واقعی در روابط بین‌الملل هستند،^۲ درحالی‌که پس از برجام و در چارچوب قطعنامه‌های شورای امنیت، نه وضعیت جنگی و نه شرایط اضطراری قابل احراز میان ایران و آمریکا وجود داشته است. ثانیاً گستردگی و ماهیت فراسرزمینی تحریم‌های آمریکا که حوزه‌هایی کاملاً غیرنظامی و تجاری را دربرمی‌گیرد، نشان می‌دهد این اقدامات نه به طور هدفمند برای حفاظت از منافع امنیتی ضروری، بلکه به منزله ابزاری برای اعمال فشار سیاسی و اقتصادی اتخاذ شده‌اند؛ امری که با متن ماده ۲۱ گات و حتی رویه داورهای سرمایه‌گذاری درخصوص شروط امنیت ملی در تعارض آشکار قرار دارد. تفسیر موسع و یک‌جانبه آمریکا از مفهوم امنیت اساسی ملی موجب شده است که این استثنا عملاً به ابزاری برای توجیه اقدامات محدودکننده گسترده تبدیل شود. چنین رویکردی خطر تضعیف نظام چندجانبه تجارت جهانی و تبدیل استثنا به قاعده را در پی دارد.

۱. هیچ‌یک از مقررات این موافقت‌نامه نباید به گونه‌ای تفسیر شود که: الف) هریک از اعضا را ملزم سازد اطلاعاتی را افشا کند که افشای آن را مغایر با منافع اساسی امنیتی خود می‌داند؛ یا ب) مانع از آن شود که هریک از اعضا اقداماتی را که برای حمایت از منافع اساسی امنیتی خود ضروری تشخیص می‌دهد، اتخاذ نماید، از جمله:

۱. در ارتباط با مواد شکافت‌پذیر هسته‌ای یا موادی که از آنها به دست می‌آیند؛
۲. در ارتباط با تجارت اسلحه، مهمات و ادوات جنگی و نیز سایر کالاها و موادی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم برای تأمین نیازهای یک نهاد نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرند؛
۳. اقداماتی که در زمان جنگ یا سایر وضعیت‌های اضطراری در روابط بین‌المللی اتخاذ می‌شوند؛
ج) مانع از آن شود که هر یک از اعضا اقداماتی را در اجرای تعهدات خود طبق منشور سازمان ملل متحد برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی اتخاذ نماید.

۲. پیری، مهدی و رضا سهرابی، «تحریم‌های فراسرزمینی ایالات متحده در ارتباط با ایران و سازگاری آن با قواعد سازمان جهانی تجارت»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، د. ۵۰، ش. ۴، ۱۳۹۹، صص. ۱۵۵۶-۱۵۶۰.

درخصوص روسیه، آمریکا استناد خود را بر شق سوم بند «ب» ماده ۲۱ که به‌طور مشخص به وضعیت جنگ یا سایر شرایط اضطراری در روابط بین‌الملل اشاره دارد مبتنی می‌سازد، زیرا تهاجم نظامی روسیه به اوکراین یک مخاصمه مسلحانه بین‌المللی آشکار و مورد شناسایی جامعه بین‌المللی است که در قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل نیز به‌عنوان نقض صلح بین‌المللی مورد اشاره قرار گرفته و به‌وضوح مصداق وضعیت اضطراری در روابط بین‌الملل به‌شمار می‌رود. در این چارچوب، تحریم فروش نفت روسیه می‌تواند به‌عنوان اقدامی مرتبط و معطوف به کاهش توان مالی دولت متخاصم برای ادامه عملیات نظامی، واجد پیوند مستقیم با منافع امنیتی اساسی تلقی شود.

نتیجه‌گیری

تحلیل تطبیقی تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه تجارت نفت ایران و روسیه نشان می‌دهد که این تحریم‌ها، اگرچه هدف مشترک اعمال فشار اقتصادی را دنبال می‌کنند، اثر یکسانی بر تجارت بین‌المللی نفت این دو کشور ندارند. تفاوت در شدت، دامنه و ابزارهای اجرایی تحریم‌ها موجب شده است که ایران و روسیه با پیامدهای اقتصادی و حقوقی متفاوت مواجه شوند.

تحریم‌های نفتی علیه ایران، به‌ویژه تحریم‌های ثانویه، از منظر حقوق تجارت بین‌الملل، با ماده ۱ گات (اصل دولت کامله‌الوداد)، ماده ۱۱ گات (ممنوعیت محدودیت‌های کمی) و اصول پیش‌بینی‌پذیری و امنیت حقوقی روابط تجاری در تعارض‌اند. اعمال محدودیت‌های هدفمند بر صادرات نفت ایران و تحمیل آثار حقوقی بر اشخاص ثالث، نقض آشکار اصول چندجانبه‌گرایانه تجارت بین‌الملل و استقلال حقوقی فعالان اقتصادی است. استناد آمریکا به ماده ۲۱ گات (استثنائات امنیت ملی) در مورد ایران، با توجه به فقدان وضعیت اضطراری قابل اثبات، فاقد مشروعیت حقوقی است.

در مقابل، تحریم‌های اعمال‌شده علیه روسیه، اگرچه مشابهت‌هایی از نظر هدف فشار اقتصادی دارند، با ابزارهایی مانند سقف قیمت نفت و معافیت‌های محدود، انعطاف بیشتری داشته و دامنه اثرگذاری آنها بر صادرات نفت و فعالیت‌های تجاری ثالث کمتر شدید است. با این حال، این اقدامات نیز به‌طور نسبی با اصول گات و قواعد چندجانبه تجارت انرژی در تعارض‌اند و به‌نوعی، اصل بی‌طرفی و امنیت حقوقی بازارهای نفت را به چالش می‌کشند.

بنابراین، از منظر حقوق تجارت بین‌الملل، تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا نتایج متفاوتی بر ایران و روسیه برجای می‌گذارند و اثر آنها صرفاً تابع ملاحظات سیاسی و ژئوپلیتیک نیست، بلکه به چارچوب

حقوقی و ظرفیت اقتصادی کشور هدف نیز بستگی دارد. استمرار این تحریم‌ها، به‌ویژه در قالب اقدامات فراسرزمینی و ثانویه، نشان‌دهنده محدودیت‌های نظام چندجانبه تجارت جهانی و ضرورت بازاندیشی در حدود مشروعیت تحریم‌های یک‌جانبه و تقویت نقش نهادهای چندجانبه، ازجمله سازمان جهانی، برای حفظ ثبات، پیش‌بینی‌پذیری و امنیت حقوقی تجارت بین‌المللی انرژی است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. رضوی، سید محمد حسن، **حقوق تجارت بین‌الملل پیشرفته**، ج. ۱، تهران: نشر میزان، ۱۴۰۱.

ب) مقاله

۲. پیری، مهدی و رضا سهرابی، «تحریم‌های فراسرزمینی ایالات متحده در ارتباط با ایران و سازگاری آن با قواعد سازمان جهانی تجارت»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، د. ۵۰، ش. ۴، ۱۳۹۹، صص.
- DOI: 10.22059/jpls.2020.291517.2208.۱۵۶۵-۱۵۴۵
۳. دلخوش، علیرضا، «برجام و پس‌برجام از دیدگاه حقوق بین‌الملل»، *فصلنامه سیاست خارجی*، د. ۳۱، ش. ۱، ۱۳۹۶، صص. ۷۳-۵۱.
۴. رضوی، سید محمدحسن و فاطمه زین‌الدینی، «اثر بازگشت تحریم‌های ثانویه آمریکا بر صنعت نفت و گاز ایران: فرصت‌ها و تهدیدها»، *مطالعات حقوق انرژی*، د. ۴، ش. ۱، ۱۳۹۷، صص. ۶۰-۳۷.
- DOI: 10.22059/jrels.2018.260633.213.
۵. روحانی، سیدعلی و احسان نمازی، «تحریم‌های غرب علیه روسیه»، *فصلنامه روابط خارجی*، د. ۹، ش. ۱، ۱۳۹۶، صص. ۶۹-۱۰۷.

References:

Book:

1. Razavi, Seyyed Mohammad Hassan, **Advances International Commercial Law: Economic Sanctions**, Mizan Legal Foundation, First Edition, 2023. (in Persian)

Articles:

2. Archick, kristin., Rebecca M. Nelson & Dianne E. Rennack. "U.S. Sanctions on Russia Before 2022", *Library of Congress. Congressional Research Service (CRS)*, R45415, 2022.
3. Brown, Phillip, "Oil Market Effects from U.S. Economic Sanctions: Iran, Russia, Venezuela", *Library of Congress. Congressional Research Service (CRS)*, 2020.
4. Clayton, Thomas, "Iran Sanctions", *Library of Congress, Congressional Research Service (CRS)*. RS20871, 2022.
5. Delkhosh, Alireza, "International Law Prospective on the JCPOA and Post-JCPOA", *Foreign Policy Quarterly*, Vol. 31 No. 1, 2017, pp. 51-73. (in Persian)
6. Mitrova, Tatiana, Artyom Malov & Ekaterina Grushevenko, "The Future of Oil Production in Russia: Life under Sanctions", *SKOLKOVO Energy Centre (SEneC)*, 2018.
7. Piri, Mehdi & Reza Sohrabi, "The U.S. Extraterritorial Sanctions against Iran and its Compatibility with the World Trade Organization Rules", *Public Law Studies Quarterly*, Vol. 50, No. 4, Winter 2021, pp. 1545-1565, DOI: 10.22059/jplsq.2020.291517.2208. (in Persian)
8. Poussenkova, Nina, "Survival of the Fleetest: Russian Oil Companies under Western Sanctions", *Russian Analytical Digest*. No. 308. 2024, pp. 2-8. DOI: <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000658789>.
9. Razavi, Seyyed Mohammad Hassan & Fatemeh Zeynodini, "The Impact of Reinstatement of US Secondary Sanctions on Iran's Oil and Gas Sector: Opportunities and Challenges", *Journal of Researches Energy Law Study*, Vol. 4 No. 1, 2018, pp. 37-60, DOI: 10.22059/jrels.2018.260633.213. (in Persian)
10. Rohani, Ali & Ehsan Namazi, "Western Sanctions against Russia", *Foreign Relations Quarterly*, Vol. 9 No. 1, 2017, pp. 69-107. (in Persian)
11. Rudnik, Filip, "Partial success: Russia's oil sector adapts to sanctions", *Center for Eastern Studies*, No. 528, 2023.
12. Ruys, Tom, "Sanctions, Retorsions and Countermeasures: Concepts and International Legal Framework", van den Herik ed., Research Handbook on

- UN Sanctions and International Law (*Edward Elgar Publishing*), 2016, pp. 1-27. DOI: 10.4337/9781784713034.00007.
13. Ruys, Tom & Cedric Ryngaret, "Secondary Sanctions: A weapon Out of Control? The International Legality of, and European responses to, US Secondary sanctions", *The British Yearbook of International Law*, Published by *Oxford University Press*, Vol. 0 No. 0, 2020, pp. 1–116. DOI: 10.1093/bybil/braa007.
14. Schmidt, Julia, " The Legality of Unilateral Extra-territorial Sanctions under International Law", *Journal of Conflict & Security Law Oxford University Press*, Vol. 27 No. 1, 2022, 53–81. DOI: 10.1093/jcs/krac005.
15. Terry, C.R. Patrick, "Enforcing U.S. Foreign Policy by Imposing Unilateral Secondary Sanctions: Is Might Right in Public International Law?", *Washington International Law Journal*, Volume 30, No. 1, 2022, pp. 1-27.

Documents

16. Code of Federal Regulations, Title 31, § 501.599. (U.S.)
<https://www.ecfr.gov/current/title-31/subtitle-B/chapter-V>. (last visited 21/04/2026)
17. Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act (CISADA) (2010). P.L. 111-195 and P.L. 107-24. (U.S.)
<https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/2194>. (last visited 22/07/2026)
18. Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act (CRIEEA) (2017). as amended (CRIEEA; P.L. 115-44, Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA), Title II; 22 U.S.C. 9501 et seq.)
<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/1221>. (last visited 22/07/2026)
19. Defending American Security from Kremlin Aggression Act (2019). (U.S.)
<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/482>. (last visited 22/07/2026)
20. Defending Elections from Threats by Establishing Redlines Act (2018). (U.S.)
<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2313>. (last visited 22/07/2026)
21. Determination pursuant to Executive Order (E.O.) 14071 (2022). Prohibitions on Certain Services as They Relate to the Maritime Transport of Crude Oil of Russian Federation Origin (Crude Oil Determination). OFAC.
<https://ofac.treasury.gov/media/933901/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
22. Determination pursuant to Executive Order (E.O.) 14071 (2022). Prohibitions on Certain Services as They Relate to the Maritime Transport of Petroleum

- Products of Russian Federation Origin (Petroleum Products Determination). OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/931021/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
23. Determination pursuant to Sections 1 (a)(ii) and 1 (b) and 5 of Executive Order (E.O.) 14071 (2022). Price Cap on Crude Oil of Russian Federation Origin. OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/929776/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
24. Determination pursuant to Sections 1 (a)(ii), 1 (b) and 5 of Executive Order (E.O.) 14071 (2023). Price Cap on Petroleum Products of Russian Federation Origin. OFAC. https://ofac.treasury.gov/system/files/126/price_cap_determination_20230203.pdf. (last visited 05/05/2026)
25. Determination pursuant to section 1 (a) (i) of Executive Order 13902 (2024). Petroleum and Petrochemical Sectors of the Iranian Economy. OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/933491/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
26. Directive 2 under Executive Order 13662 (2014). OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/8706/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
27. Directive 4 under Executive Order 13662 (2014). OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/8716/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
28. Executive Order No. 12170 (1979). Blocking Iranian Government Property. <https://ofac.treasury.gov/media/6316/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
29. Executive Order No. 12205 (1980). Prohibiting Certain Transactions with Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/6321/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
30. Executive Order No. 12211 (1980). Prohibiting Certain Transactions with Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/8001/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
31. Executive Order No. 12957 (1995). Prohibiting Certain Transactions with Respect to the Development of Iranian Petroleum Resources. <https://ofac.treasury.gov/media/8061/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
32. Executive Order No. 12959 (1995). Prohibiting Certain Transactions with Respect to Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/8066/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
33. Executive Order No. 12613 (1987). Prohibiting Imports from Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/8056/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
34. Executive Order No. 13059 (1997). Prohibiting Certain Transactions with Respect to Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/8071/download?inline>. (last visited 05/05/2026)

35. Executive Order No. 13599 (2012). Blocking Property of the Government of Iran and Iranian Financial Institutions.
<https://ofac.treasury.gov/media/5931/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
36. Executive Order No. 13622 (2012). Authorizing Additional Sanctions with Respect to Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/16531/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
37. Executive Order No. 13645 (2013). Authorizing the Implementation of Certain Sanctions Set Forth in the Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012 and Additional Sanctions with Respect to Iran.
<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-13645-authorizing-the-implementation-certain-sanctions-set-forth-the-iran>. (last visited 21/04/2026)
38. Executive Order No. 13660 (2014). Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine.
<https://ofac.treasury.gov/media/5946/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
39. Executive Order No. 13662 (2014). Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine.
<https://ofac.treasury.gov/media/5961/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
40. Executive Order No. 13685 (2014). Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions with Respect to the Crimea Region of Ukraine. <https://ofac.treasury.gov/media/5966/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
41. Executive Order No. 13716 (2016). Revocation of Executive Orders 13574, 13590, 13622, and 13645 With Respect to Iran, Amendment of Executive Order 13628 With Respect to Iran, and Provision of Implementation Authorities for Aspects of Certain Statutory Sanctions Outside the Scope of U.S. Commitments Under the Joint Comprehensive Plan of Action of July 14, 2015. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-201600020/pdf/DCPD-201600020.pdf>. (last visited 21/04/2026)
42. Executive Order No. 13846 (2018). Reimposing Certain Sanctions with Respect to Iran. <https://ofac.treasury.gov/media/30181/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
43. Executive Order No. 13902 (2020). Imposing Sanctions with Respect to Additional Sectors of Iran.
<https://ofac.treasury.gov/media/31406/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
44. Executive Order 14071 (2022). Prohibiting New Investment in and Certain Services to the Russian Federation in Response to Continued Russian Federation Aggression.

- <https://www.federalregister.gov/documents/2022/04/08/2022-07757/prohibiting-new-investment-in-and-certain-services-to-the-russian-federation-in-response-to>. (last visited 21/04/2026)
45. Export Administration Act (1979). (U.S.) <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/senate-bill/737>. (last visited 22/07/2026)
46. Guidance for Shipping and Maritime Stakeholders on Detecting and Mitigating Iranian Oil Sanctions Evasion (2025). OFAC. <https://ofac.treasury.gov/media/934236/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
47. Harmonized Tariff Schedule of the United States (HTSUS) (2025). Revision 13. The United States International Trade Commission. <https://hts.usitc.gov/download?release=2025HTSRev13&releaseDate=05%2F16%2F2025>. (last visited 21/04/2026)
48. International Emergency Economic Powers Act (IEEPA) (1977). (U.S.) <https://www.congress.gov/crs-product/R45618>. (last visited 21/04/2026)
49. International Security and Development Act (ISDCA) (1985). (U.S.) <https://www.congress.gov/bill/99th-congress/senate-bill/960>. (last visited 22/07/2026)
50. Iran Freedom and Counter-proliferation Act (IFCA) (2013). (U.S.) <https://ofac.treasury.gov/media/30671/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
51. Iran-Iraq Arms Non-Proliferation Act (1992). (U.S.) <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/house-bill/5434>. (last visited 22/07/2026)
52. Iran Sanctions Act (ISA) (1996). (U.S.) <https://ofac.treasury.gov/media/5751/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
53. Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act (ITRSHA) (2012). (U.S.) <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-bill/1905/text>. (last visited 22/07/2026)
54. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) (2015). <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/245317.pdf>. (last visited 21/04/2026)
55. Joint Plan of Action (JPOA) (2013). <https://ofac.treasury.gov/system/files/126/jpoa.pdf>. (last visited 05/05/2026)
56. National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2012 (2011). <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-bill/1540>. (last visited 22/07/2026) (U.S.)
57. National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2013 (2013). (U.S.) <https://ofac.treasury.gov/media/30671/download?inline>. (last visited 05/05/2026)

58. National Security Presidential Memorandum on Ceasing United States Participation in the Joint Comprehensive Plan of Action and Taking Additional Action to Counter Iran's Malign Influence and Deny Iran All Paths to a Nuclear Weapon (2018). <https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/ceasing-u-s-participation-jcpoa-taking-additional-action-counter-irans-malign-influence-deny-iran-paths-nuclear-weapon/>. (last visited 21/04/2026)
59. National Security Presidential Memorandum on Imposing Maximum Pressure on the Government of the Islamic Republic of Iran, Denying Iran All Paths to a Nuclear Weapon, and Countering Iran's Malign Influence (2025). <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/national-security-presidential-memorandum-nspm-2/>. (last visited 21/04/2026)
60. OFAC Enforcement Release (2022). OFAC Settles with Sojitz (Hong Kong) Limited for \$5,228,298 Related to Apparent Violations of the Iranian Transactions and Sanctions Regulations. [https://ofac.treasury.gov/media/917606/download?inline#:~:text=Sojitz%20\(Hong%20Kong\)%20Limited%20\(,and%20Sanctions%20Regulations%20\(ITSR\)](https://ofac.treasury.gov/media/917606/download?inline#:~:text=Sojitz%20(Hong%20Kong)%20Limited%20(,and%20Sanctions%20Regulations%20(ITSR)). (last visited 05/05/2026)
61. OFAC Enforcement Release (2024). SCG Plastics Co., Ltd. Settles with OFAC for \$20,000,000 for Apparent Violations of the Iranian Transactions and Sanctions Regulations. <https://ofac.treasury.gov/media/932841/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
62. OFAC Enforcement Release (2024). Aiotec GmbH Settles with OFAC for \$14,550,000 Related to an Apparent Violation of the Iranian Transactions and Sanctions Regulations. <https://ofac.treasury.gov/media/933661/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
63. OFAC Guidance on Implementation of the Price Cap Policy for Crude Oil and Petroleum Products of Russian Federation Origin (2023). Revised on December 20, 2023. <https://ofac.treasury.gov/media/931036/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
64. Settlement Agreement between the U.S. Department of the Treasury's Office of Foreign Assets Control and Aiotec GmbH (2024). <https://ofac.treasury.gov/media/933666/download?inline>. (last visited 05/05/2026)
65. Settlement Agreement between the U.S. Department of the Treasury's Office of Foreign Assets Control and SCG Plastics Co., Ltd (2024). <https://ofac.treasury.gov/media/932836/download?inline>. (last visited 05/05/2026)

66. Ukraine Freedom Support Act (UFSA) (2014). as amended (P.L. 113-272; 22 U.S.C. 8921 et seq.) <https://www.congress.gov/113/plaws/publ272/PLAW-113publ272.pdf>. (last visited 22/07/2026)
67. UN Security Council Resolutions/RES/2231 on Iran Nuclear Issue (2015). <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/2231/background>. (last visited 21/04/2026)
68. World Trade Organization. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) 1994. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt94_e.htm. (last visited 09/04/2026)

A Comparative Legal Analysis of Unilateral U.S. Sanctions on the International Oil Trade of Iran and Russia

Seyed Mohamad Hassan Razavi*

Niloofar Heydarirochi**

Received: 2026.02.01 Revised: 2026.05.08 Accepted: 2026.06.28

Abstract

With the objective of reducing Iran's oil exports to zero and diminishing Russia's oil revenues, the United States has imposed extensive primary and secondary economic sanctions on the international oil trade of both countries. Adopting a comparative approach and employing a descriptive-analytical method, this article examines the legal regime governing U.S. sanctions on the sale of Iranian and Russian oil in order to identify their similarities and differences within the framework of international trade law. The main research question addresses whether unilateral U.S. sanctions produce identical effects on the international oil trade of Iran and Russia. The final analysis demonstrates that the nature, objectives, and legal frameworks of these sanctions differ significantly. While sanctions against Iran are designed to entirely eliminate oil export revenues—resulting in an absolute prohibition on the purchase of Iranian oil by U.S. natural and legal persons—and while secondary sanctions with extraterritorial character substantially expand the scope and severity of their impact, sanctions against Russia are primarily focused on long-term and high-risk projects. Moreover, the purchase of Russian oil remains permissible under certain restrictions, such as the imposition of a price cap mechanism. These differences indicate that unilateral sanctions do not exert uniform effects on the two countries and are consistently accompanied by substantial conflicts with fundamental principles of international trade law, including the principles of non-discrimination, most-favored-nation treatment, and the prohibition of quantitative restrictions.

Keywords:

Iranian oil; Oil trade; Russian oil; Unilateral sanctions; U.S. sanctions.

* Assistant Professor, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
Corresponding Author's email: hassan.razavi@ut.ac.ir.

** Ph.D. Candidate, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.